

*Plnou parou do neznáma aneb proč nás „**praví-co-ví populisté**“ nespasí (foto: Program TOP 09 je tvrdý, shoduje se pravice i levice, TN Nova. 2010)*

Pravicové populistické strany jsou pro vlastence důležité, jelikož jde o jediné politicky významnější subjekty, které na Západě vystupují proti imigraci. To však ještě neznamená, že by všichni pravicoví populisté ze zásady odporovali veškeré migraci. Dokonce lze bez většího přehánění říct, že jejich současné politické požadavky by ještě před několika málo lety z velké části byly naprosto přijatelné pro strany umírněné pravice a dokonce i levice.

Jsou to například:

Dodržování a vymáhání platného práva, zejména v oblasti imigrace a ochrany hranic.
Aktivní boj proti iliberálním tendencím, zejména islámu/islamismu, antisemitismu atd.
Integrační programy pro migranty, jako jsou jazykové kurzy atp.

Boj za rovná práva pro ženy i za pomoci zákazu zahalujících součástí oděvu jako šátky a burky, občanskoprávní kurzy pro migranty atd.

Obecná pacifikace společnosti utvrzením monopolu státu na násilí, větší pravomoci pro výkonnou moc, boj s terorismem, důraz na nenásilná řešení konfliktů, tvrdší tresty za násilné trestné činy atd.

Boj za náboženskou svobodu, především pro křesťany a židy v kontextu muslimských tendencí uplatňovat svou dominanci.

Podpora rodiny finančními a dalšími příspěvky na děti.

Ochrana původní kultury pomocí jazykových kvót nebo podporou lidových zvyků.

Jejich požadavky by se pak často daly zobecnit následovně:

Větší ekonomický liberalismus a důraz na samostatnost občanů
Sociální politika zčásti inspirovaná levicovým středem, případě pak její opak, tak aby byli z nároku na sociální dávky vyloučení migranti
Odhodlání hájit drobné radůstky a každodenní svobody „obyčejných lidí“ (tj. proti zákazům kouření, na obranu automobilismu a osobní dopravy, za práva vlastníků domácích zvířat, proti krutosti na zvířatech, podpora některých odvětví jako catering, taxislužby atd.)

Liberální reakcionáři

Pravicoví populisté staví proti migraci nebo jejím jednotlivým aspektům požadavky jako oddanost právnímu státu, energičtější vystupování proti antiliberálním tendencím, za práva žen, za náboženskou svobodu nebo důslednější integrační opatření jako například jazykové kurzy. To jsou, oprostíme-li se od jejich užšího kontextu, takřkajíc ur-liberální pozice, původně vznesené na levé (avantgardní) části liberálního spektra, k nimž se až postupem času přidala i umírněná pravice. **Žádný z těchto liberálních prvků v žádném případě nesměruje k upevnění identity domácího obyvatelstva, ani není namířen proti migraci jako takové. Výše nastíněná opatření se „jen“ snaží vylepšit integraci (většinou iliberálních) imigrantů do západního liberálního hodnotového systému.**

I tam, kde si ale navrhovaná opatření kladou za cíl snížení imigrace, jako třeba v osekání sociálního státu, nedokáží nebo ani nechtějí rozlišovat mezi naturalizovanými migranty a domácím obyvatelstvem. Podporovat vlastní voliče např. prorodinnou politikou tak není možné, aniž by z toho současně netěžily také rodiny migrantů (vzhledem k jejich vyšší porodnosti ještě výrazněji). Tento rozpor nelze v prostoru vymezeném liberálními zásadami rovnosti (egalitarismus) úspěšně vyřešit.

Co to znamená? Že liberální stát neuznává etnokulturní identitu svých občanů. Žádný z významnějších západních států nemá obranu etnokulturní identity zakotvenu přímo ve své ústavě. **Liberální státy jsou tak k identitě občanů přinejlepším neutrální, často se ji ale přímo pokoušejí rozbít. Pravicoví populisté si pak hýčkají svůj sen o „liberalismu bez cizinců“, který snad mohl fungovat kdysi, v průběhu několika poválečných dekád.**

Donald Trump, jeden ze zatím posledních exponentů pravicového populismu, je názorným ztělesněním tohoto fenoménu. Ať už si to uvědomuje nebo ne, jeho pozitivní odkazy směřují do poválečných let Eisenhowerovy vlády. Podobně se chová také rakouská FPÖ, pro niž jsou tímto „zlatým věkem“ 70. léta úřadování kancléře Kreiského. Důvody jsou nasnadě: v 80. letech už přišel hospodářský útlum a s ním i první viditelné náznaky eroze liberálních západních společností. Z někdejších gastarbeiterů se stali lidé s trvalým pobytem, příliv migrantů neustával a revoluce z roku 1968 a její důsledky pohltily poslední konzervativní hodnoty před- a raně liberální éry. Dobře tento základní mechanismus vysvětluje Armin Mohler (*Gegen die Liberalen*, Edition Antaios, 2013, s. 11]:

Skutečný politický problém liberalismu hledejme v tom, že může fungovat jediné tam, kde dosud přetrvává reziduum tradičních zvyklostí i hluboce zakořeněné morálky, jež společnosti pomáhají překonat její obtíže. Trochu zjednodušeně tak můžeme říct, že základna šesti konzervativních století dovoluje dvěma generacím, aby se bez větších překážek oddávaly liberalismu. Jakmile ale permissivní společnost tyto pomyslné zásoby vyčerpá, liberální slogany vytvořené s těmi nejlepšími úmysly se stávají zápalnou šňůrou.

Protože se pravicoví populisté skutečně chtějí vrátit do této éry, levice se tak úplně nemýlí, když jejich voliče cejchuje jako „poražené modernizací“. Pravicoví populisté si však nepřipouštějí, že **kulturní malátnost současného Západu má jasnou příčinnou souvislost s liberalismem**, jak to ukazuje analýza Nové pravice (srov. Alain de Benoist: *Der Liberalismus, der Hauptfeind*, in: *Aufstand der Kulturen*, JF Edition, 2011, s. 17 násl.) – o tom však více později.

Má to své důvody, jimiž se zde zabývat nebudeme. Jisté je, že není možné navrátit se do libovolně zvoleného bodu naší minulosti, abychom se na nejbližším rozcestí vydali odlišnou cestou. Z tohoto smýšlení jasně vysvítá přesvědčení, že určité dějinné rozhodnutí bylo nesprávné, jakýsi ekvivalent „špatně zvolené odbočky“. **Pravicoví populisté jsou tak ve skutečnosti pouzí „liberální reakcionáři“.**

V tomto ohledu se tak nápadně podobají středopravým „**konzervativcům, kteří pokaždé prohrají**“ (srov. Alex Kurtagić: *Warum Konservative immer verlieren*, Verlag Antaios, 2013). Ti také bez výjimky „povlávají“ několik let za programem společensky dominantních levých liberálů jen aby se nakonec povolně poddali (jako tomu bylo u svazků homosexuálů, feminismu nebo migrace). Fungují tak pouze jako nepříliš efektivní brzda. Pravicoví populisté provádějí brzdny manévr o něco účinněji a pohyb liberalismu se snaží zpomalit nebo dokonce obrátit jeho směřování, což se jim však ani po desetiletích úsilí v praxi dosud nikdy nepovedlo. V určitých oblastech pak dokonce liberalismu dodávají palivo, neboť jsou přesvědčeni, že jej mohou využít jako zbraň proti antiliberálním migrantům (islám).

Střízlivé zhodnocení

Proč bychom tedy neměli vyhlížet pravicové populisty coby naši spásu? Zkusím své postoje naznačit alespoň v hrubých obrysech.

Pravicoví populisté nemají náležité povědomí o hloubce celého problému a z toho plynoucí nutnosti proměny společnosti od základů.

Metapolitika je pro pravicové populisty v zásadě irelevantní. Naše obtíže tak považují výlučně nebo alespoň z drtivé většiny za otázky politického směřování a proto řešitelné nástroji legislativní a výkonné mocí (což vzhledem k bodu 1 dává smysl).

Pravicoví populisté se nemohou opřít o parlamentní většiny ani sestavit jednobarevné vlády, v minulosti ani dnes – a s velkou pravděpodobností ani do budoucna. Vždy jsou buď v opozici, nebo v lepším případě závisejí na spolupráci s koaličním partnerem.

Institucionální šňěrovačka pozdního liberalismu fakticky omezuje prostor pro politickou akci do té míry, že zásadnější změny jsou vlastně předem vyloučeny.

Pravicoví populisté nepředkládají žádná velkolepá vizionářská řešení, jelikož postrádají pozitivní alternativu, která by překračovala myšlenku „liberalismu bez cizinců“ (což úzce souvisí s body 1 a 2)

Pravicoví populisté objektivně postupují příliš pomalu i tam, kde se jim daří dosahovat jistých změn. Kritickým srovnáním vývoje pravicového populismu s demografickým trendem posledních desetiletí dospějeme k jasnému závěru, že takovýto postup je kvůli nedostatku času neuskutečnitelný (i kdybychom odhlédli od námitek, vyslovených v bodech 1-5)

Co tyto postřehy znamenají konkrétněji v praxi? Stran povědomí o závažnosti situace pravicoví populisté, jak už jsme uvedli výše, typicky chápou imigraci a problémy spojené s obyvatelstvem cizího původu jako ryze praktickou otázku s podobně praktickými (tj. exekutivními a legislativními) řešeními. Nejsou si v dostatečném rozsahu vědomi celého řetězce problémů, jež **zločinností imigrantů** nebo **rozpínavostí muslimů** jenom začíná. Povědomí se tak povětšinou omezuje na migranty, muslimský zábor veřejných prostor, nedostatečnou ochranu hranic, v nejlepším případě pak sahá až k přiznání probíhající **velké výměny** (byť ne vždy pod tímto označením).

Ti bystřejší mezi populisty si snad ještě vybaví, že velkou zásluhu na prosazení negativních trendů měla politická levice hnutí „**osmašedesátníků**“, což ale nezřídka záběr jejich analýzy paradoxně ještě zužuje. **klíč totiž třeba o roli (liberálního) byznysu a jeho neukojitelné žízně po neomezovaném přílivu imigrantů, na němž je v liberálním paradigmatu byznys závislý nebo kapitalismem zapříčiněném všudypřítomném oslabování pevně vymezených úloh obou pohlaví.** V podstatě tak v těchto kruzích nenalezneme nikoho, kdo se odvážil označit za politický problém samotný liberalismus, jehož individualismus, rovnostářství a univerzalismus rozleptávají naše identity.

Následkem své fixace na stranickou politiku a státní instituce coby nástroje jejího uskutečňování mívají pravicoví populisté nanejvýš mlhavé povědomí o metapolitice. Soustředí se proto na získání většin v legislativních orgánech, obsazení pozic v exekutivě – a když je i tento cíl příliš vzdálený, na vnitrostranickou práci nebo činnost přidružených aktivistických organizací. **Zásadní proměnu společnosti však nelze uskutečnit prostřednictvím zákona.** Dokonce i agenda aktivistických organizací se zpravidla omezuje na podpůrné činnosti každodenního politického života. Tyto organizace se tak pro mladé aktivisty stávají spíš výtahem k politické kariéře než nástrojem mladé rebelské avantgardy, která před sebou svou energií tlačí zkostnatělou stranickou mašinerii. Vzdělávací instituce blízké stranám jen málokdy úspěšně překročí svůj stín výuky řemesla každodenní politiky. Jiné aktivistické organizace se zase často stávají společenskými kluby, jejichž jedinou ambicí pak je dokonalé ztotožnění se s mateřskou stranou.

Populistickým hnutím se obvykle nedostává myšlenkových vůdců, nevzniká kolem nich intelektuální subkultura ani ovzduší pozitivní vnitřní kritiky (AfD je v tomto směru do jisté míry výjimkou). Pokud už někdo nadhodí „sociální politiku“, dívají se na něj úkosem, protože

něco takového přece patří levičákům, jak to vyplývá z „liberální subjektivizace“ (také „rozštěpení subjektu“): „soukromé“ by se nemělo politizovat, občan má být „soukromou osobou“ (soukromí je zde protikladem politické sféry), je nutné vzdorovat politizaci institucí atd.

Metapolitický přístup naopak naznačuje, že situace si žádá podstatně více, než co nabízejí ryze státní a stranicky politická řešení. I politika produkuje svou metapolitiku, která ale je (příliš) slabá a celou věc bere za špatný konec. **Mnohem vhodnější by totiž bylo prosazovat (nebo alespoň podporovat, rozhodně mu ale neházet klacky pod nohy) vhodné politicko-kulturní milieu mimo stranickou strukturu.** Tak tomu ale bohužel nikdy nebylo nebo už není – nejspíše od té doby, co se FPÖ stala členem vládní koalice, závislá na svém partnerovi. Rakousko je dlouhodobě průkopníkem na poli pravicového populismu, což se v blízké budoucnosti pravděpodobně příliš nezmění.

Pravicoví populisté potřebují koaliční partnery, protože jejich strany mají k většině na všech úrovních daleko, což platí pro všechny západní země. Proto i kdyby si populisté byli vědomi plného rozsahu problému i nutnosti metapolitiky, nemohli by ve své legislativní a exekutivní sféře vládnout podle svých představ. Co hůř, nikde na Západě nevidíme náznaky toho, že by pravicoví populisté mohli být schopni sestavit něco na způsob jednobarevné vlády. Donald Trump je z tohoto pravidla výjimkou jen na první pohled. Bojuje totiž proti své vlastní straně, státu ve státě a nyní také demokratické většině ve Sněmovně reprezentantů. **Metapolitický ekosystém pravicově populistických stran se musí připravit i na nepřetržité bombardování jednotnou mediální levicově-liberální koalicí.** V Rakousku to v poslední sledujeme takříkajíc z první řady. Výsledkem je napětí uvnitř koalice vedoucí k trojici možných negativních scénářů: rozpadu koalice, rozpadu strany nebo rozmíšce strany s její základnou.

Rozpad koalice z důvodu oddanosti metapolitickému zázemí je nepříliš pravděpodobný, znamenal by totiž rozloučit s politickými funkcemi i vlivem – což by pro leckteré pravicové populisty bylo také katastrofou finanční.

I když se ale koalici podaří udržet při životě, rozkol uvnitř strany mezi ke kompromisům svolnými stoupenci vlády a radikální opozicí se jeví jako druhá nejrealističtější varianta. Protože by však tento scénář byl katastrofou pro celou stranu a tedy i všechny její vnitřní frakce, není tolik pravděpodobný jako třetí možnost.

Nejpravděpodobněji se proto jeví **rozkol strany se svou základnou, které běžný stranický politik beztak nikdy nerozuměl.** Ze striktně stranického hlediska se jedná o jednoznačně nejsnesitelnější variantu, a právě k tomuto v poslední době také v Rakousku došlo.

Západní liberalismus politickým subjektům příliš institucionální volnosti neposkytuje. Krom nutnosti najít koaličního partnera musí překonávat i mnohá další systémová omezení ze strany supra- a internacionálních institucí, z nichž v evropském kontextu nejvýznamnější je Evropská unie, ale částečně také OSN nebo NATO. Ty mohou v případě nutnosti vyvinout ohromný tlak, jak jsme viděli u visegrádských zemí. Ústavní normy, především lidskoprávní úmluvy (Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod) pak zoufale potřebné změny

fakticky znemožňují. Obyčejné zákony, které by snad příliš vybočovaly, jsou tak spolehlivě zastaveny politicky stále vlivnějšími soudy. Navíc se levicově-liberální strana může opřít o setrvačnost po desetiletí shromažďovaných precedentů. Na poli ústavního nebo i běžného práva tedy průlom možný není, ať už kvůli zákonným pojistkám, absenci většiny nebo zdráhavosti koaličních partnerů.

Nezapomínejme ani na liberály infiltrovanou byrokracii (ať už jedná o státní správu, vzdělávání nebo další oblasti). I tento liberální stát ve státě rostl postupně dlouhá desetiletí, ať už v Trumpově Americe nebo Rakousku, kde rudo-černé (SPÖ/ÖVP) poměrné zastoupení prostupuje všemi institucemi. Jasně to ukazuje veřejná debata o Verfassungsschutz (Spolkový úřad pro ochranu ústavy) v Německu i Rakousku. V posledních několika málo letech došlo také ke znatelnému omezení svobody politické debaty ohromným rozšířením trestněprávního stíhání protiprávních názorů (např. NetzDG či rozšíření definice podněcování). **Co nesvedou trestní soudy, snadno zvládne čtvrtý stav: jednotná fronta velkých médií, která ve svých řadách pochopitelně netoleruje nikoho, kdo by byt jen pomyslel na zásadnější proměnu společnosti.** Média samozřejmě jsou velkou překážkou každé takovéto změny.

Nemluvě pak už vůbec o dalším metapolitickém pilíři systému, zábavním průmyslu. Sečteno a podtrženo jsou tak všechny možné kroky pravicově-populistických stran v zákonodárství i ve vládě sešňorovány rozbujelem liberalismem do té míry, že to vylučuje nezbytně radikální nápravná opatření – a to i kdybychom si odmysleli výše uvedené problémy populismu samotného.

Co tedy zbývá?

Pravicoví populisté fungují coby účinnější brzda progresivní doktríny než mainstreamová pravice, „konzervativci, kteří pokaždé prohrávají“ (Kurtagić). I jejich pokusy o reformy, dále-li vůbec o něčem takovém hovořit, však rozkladný proces nanejvýš zpomalují. Pravicoví populisté nedokáží obrátit směr stávajícího vývoje, v čemž se nijak neliší od ostatních reakcionářů, ať už doufají v opak sebeusilovněji. **Jako brzdy s největší silou v liberální sféře fungují visegrádské státy, případně další východoevropské země mimo Evropskou unii. Ani ony však nepředkládají žádný plán na aktivní řešení problémů pozdní modernity či liberalismu.**

Neexistuje tam kontrakultura přesahující běžné reakční ideje, takže se svým ústupem do bezpečí „bunkru“ národního státu (typické je toto smýšlení třeba pro Slovensko nebo Polsko) stávají takřka apolitickými. Postrádají však dynamické alternativní ideje a ani v nejmenším nejsou dostatečně vybaveny k tomu šířit tyto ideje až do nejzazších koutů Západu (a dál), jak toho (zatím) stále je schopný jejich úhlavní protivník.

Ztotožnění naší identity s liberálním státem (např. Spolkové republiky Německo jako země Němců) **nevyhnutelně vede ke zklamání a v lepším případě k prozření, že tento stát naši identitu nejen že nebrání ani neuznává, ale často se ji přímo pokouší zničit.** Žádná z ústav západních zemí neobsahuje jednoznačně identitární

ustanovení, ani k něčemu takovému nesměruje. Takovýto základ by totiž byl neslučitelný s liberálním pojetím sebe sama (univerzalismus, rovnostářství, individualismus) – v tom se levice nemýlí!

Pravicoví populisté jsou ovšem, vedeni neadekvátní analýzou (Benoist: *Liberalismus als Hauptfeind*), přesvědčeni, že k řešení problémů liberalismu by stačilo vtisknout mu „pravicové“ směřování. Dosažení většiny potřebné k prosazení ústavních změn ale zůstává nedosažitelným snem. I poslední možnost, tj. útěk k víře, že liberální uspořádání se v dohledné budoucnosti zhroutl pod vahou svých vnitřních rozporů, je značně nerealistická. **Frustrace, již toto přesvědčení vyvolává na (krajní) levici snad po celou její existence, by pro reakcionáře napravo měla být dostatečným mementem.** O tom ale více jinde.

Užitečnost pravicového populismu je pouze nepřímá

Přestože pravicoví populisté zřejmě naší spásou nebudou, měli bychom je alespoň podporovat? Uprchlíká krize roku 2015 vyvolala u mnoha Evropanů pochyby o schopnosti a ochotě liberálních politiků jednat a pozvedla povědomí v otázkách identity. Velmi dobře! Jakmile však ta nejakutnější krize pominula, toto povědomí velice rychle opadlo (byť úplně nevymizelo). Pravicoví populisté a v některých případech i středopravé strany se snažily pasovat do role zachránců, kteří vyvíjejí (spíše skromný) nátlak na zodpovědné, aby jednali.

S novým zpomalením tempa masové migrace s **drtivým demografickým účinkem** však zájem veřejnosti o toto téma ochabuje. Nastupuje tak rétorika zastírání, popírání nebo přenálepkování událostí zastánci imigrace. To je velice špatně! Lidé si pochopitelně celkem rychle dokáží zvyknout na leccos a naopak náhlé změny pravděpodobněji vyvolávají reakci nebo přímo odpor.

Shrneme-li to, tak kroky pravicových populistů nejen že vyjmenované problémy neřeší, ale navíc ještě oslabují odhodlání původního obyvatelstva vzdorovat tím, že celý proces zpomalují a podporují přesvědčení, že migraci lze zastavit a zvrátit prostřednictvím liberální politiky. Proto si zcela vážně musíme klást otázku, zda podporovat pravicové populisty není jednak zbytečné, ale dost možná dokonce škodlivé – pokud ovšem tato podpora nepomáhá nepřímo otevírat nové prostor pro metapolitiku. **Pravicoví populisté odčerpávají skromné zdroje v příslibu něčeho, co, jak jsme si ukázali, nemohou splnit.** Bezděčně činí změny snesitelnějšími, protože zpomalují jejich tempo. Jestliže z tohoto zpomalení vzejdou nové metody metapolitické činnosti, má svou hodnotu. V opačném případě je však namísto tato sedativa co nejrychleji vysadit.

Ke skutečné alternativě

Nová pravice se od pravicových populistů i dalších reakcionářů liší samotnou svou podstatou, takže nabízí možnou cestu ke skutečné alternativě. Neusiluje o návrat před rok 1980 (liberální reakcionáři), před rok 1945 (fašističtí reakcionáři) ani před rok 1789 (původní reakcionáři typu „trůn a oltář“). Na to bychom neměli zapomínat. Nová pravice zapracovává

poznatky a zkušenosti politické modernity, jež má své poznatelné příčiny i podmínky a nelze ji odbýt jako pouhou dějinnou nahodilost. **Modernitu lze překonat jedině za pomoci zkušenosti s ní, nikoliv prostřednictvím zcela neproveditelného návratu do ranější fáze modernity nebo ještě dále do minulosti.** Hluboká a zásadní změna, již nyní potřebujeme, není ryze politického charakteru a náleží spíše do kulturní, metapolitické sféry.

Toto kontra-osvícenství či kontrakultura vyžaduje – na rozdíl od liberálního eklekticismu pravicových populistů – duchovní přípravu na nový evropský mýtus, který nás spojí s naší nejstarší minulostí a smíří s budoucností kontinentu. Naším úkolem tak není nic menšího, než pokusit se nastartovat evropské obrození, jež představuje také nejlepší naději na únik z pasti politické modernity.

Anonymní úvaha *Volle Fahrt ins Nichts. Wieso uns Rechtspopulisten nicht retten werden* původně vyšla na stránkách Quintacolumna 26. května 2019. Anglický překlad *Full Speed Into the Void. Why Right-Wing Populists Won't Save Us* vyšel na stránkách Kynosarges 19. června 2019.